

PORTIO CONGRUA.

De portione congrua parochi, aut vicario, vel seminario constituenda, sequentia notasse satis sit.

(1. Portio congrua assignanda parochi ex causa debiti pensionum carcerato censi debet summa scutorum centum argenti illarum partium. Sac. cong. Concil., in *Albiganen.*, 26 Junii 1626, teste Aldan., in *Compend. can. res.*, lib. III, num. 4.

(2. Portio congrua vicario præstanda interim, dum parochialis de idoneo rectore provideatur, est duorum aureorum pro singulis mensibus. Sac. congreg. Concil., referente Nicol. Garc., *De benefic.*, part. IX, c. 2, num. 14.

(3. Portio congrua assignanda vicario est arbitraria episcopo, pensata qualitate personæ, beneficii et loci. Sacra congregatio Concil., juxta Nicol. Garc. d. p. IX, c. 2, num. 15, et Massobr., in *Praxi habendi concursus*, req. 1, dub. 25, et apud Barbosam, in *Summa Apostol. decis.*, verb. *Portio congrua*, num. 3.

(4. Portio fructuum parochialium eccle-

siarum vacantium constituenda vicario curam exercenti, quousque ad novam institutionem deveniatur, referenda est ad congruam portionem et stipendium arbitrio ordinarii ex fructibus percipiendis, nisi aliæ personæ sint jure obligatæ ad suppleendum aliunde. S. cong. Conc., teste Nicol., Garc. d. c. 2, num. 15.

(5. Portio non detrahatur ex distributionibus quotidianis pro constructione et sustentatione seminarii. Sac. cong. Conc., in *Lucana*, 5 Jul. 1628, in respons. ad 2, penes Aldan., dict. lib. III, tit. 3, num. 6.

(6. Portio debita seminario ratione beneficiorum exigi potest post unionem ejusdem beneficii factam regularibus, qui Mendicantium privilegiis gaudent. Sac. cong. Conc., die 21 Jul. 1629; apud Aldan., dict. lib. III, tit. 3, n. 7.

(7. Alia ad rem. *Vide verb. CONGRUA*, verb. *VIGARIUS PAROCHIALIS*.

PORTORIUM.

Vide verb. GABELLA, num. 8.

POSSESSIO

Hæc porro quæ sequuntur de possessione adnotare operæ pretium sit, ubi etiam de possessione immemoriali.

(1. Possessione sua nemo inauditus est spoliandus, quamvis illa dicatur injusta. Sacra cong. Rit., in *Elven.*, 10 Jan. 1604, de qua Sell., in *Selectis canon.*, c. 43, num. 26.

(2. Possessionem exercendi suas functiones manutentionem debet habere ille, qui per decennium præteritum illas exercent, donec in petitorio aliter declaretur. Sacra congregatio Rituum, in *Asten.*, 16 Julii 1605, teste Sellio, dict. cap. 43, n. 22.

(3. Possessionem quadragenariam cum titulo, seu privilegio sustulit omnino concil. *Trident.*, sess. XXIV, *De reform.*, c. 20, vers. *Ad hæc*; sac. cong. Concil., in *Theatina*, 22 Jul. 1613, referente Sellio, d. c. 43, num. 25.

(4. Possessio capta a coadjutore, vivente coadjuto, non suffragatur post mortem coadjuti, nisi de novo capiatur. Sac. cong. Rit., in *Colimbr.*, 16 Sept. 1606, et in *Patavina*, 30 Jan. 1616, penes Sellium, d. c. 43, num. 26.

(5. Possessio ab obitu coadjuti numeranda est, quamvis prior possessio per coadjutorem capta accederet ad annos viginti. Sac. cong. Rit., in *Bergom.*, 7 Aug. 1627; apud Sellium, d. c. 43, num. 27, et apud Barbosam, in *Summ. Apostol. decis.*, verb. *Possessio*, num. 5.

(6. Alia. *Vide verb. DOMINIUM*, art. 1, a num. 21 usque in finem.

(7. Possessio immemoralis tribuit præ-

lato inferiori jurisdictionem intra episcopi diocesis. Bened. XIV, tom. I, constit. 76, incip. *Apostolica*, § 2. (8. Non idem dicendum est de possessione quadragenaria cum titulo colorato. Idem, *ibid.*, § 3. (9. Possessio immemoralis solo labefactatur rumore. Idem, *ib.*, § 4.

(10. Possessio beneficiorum resignatorum capienda est intra sex menses a data concessionis gratiæ, si beneficia sint citra montes; vel intra novem, si ultra; idem, tom. II, constit. 10, incip. *Ecclesiastica ministeria*.

DE POSSESSIONE IMMÉMORIALI ADDITIONES CASINENSES.

(1. « Possessio immemoralis, quamvis legitime sit probata, non suffragatur, si constaret de injusto, et invalido titulo ac infecto principio. » Sacra congregatio Concil.; apud Barbosam, *Summa Apostol. decis.* V. *Possessio immemoralis*, n. 1.

(2. Idipsum docuerat et Hieron. Gonzalez, *super Regul.* 8, *Cancell.* gloss. 18, n. 48, in hæc sane verba: « Non tamen omitto, quod si constaret de injusto, et invalido titulo, et infecto principio, tunc quidem non suffragaretur immemoralis, quamvis legitime sit probata, ut censuit sac. concilii Tridentini congregatio, 2 Aprilis 1572.... Ratio est (prosequitur Gonzalez, *ibid.*, n. 48) quia cum constet de veritate infecti principii, et sic simul in claris, cessat præ-

sumptio, quæ ex immemorabili resultat præscriptione... » Rota, decis. 731, ex nu. 18, p. I, *divers.*

(3. (Hoc pacto) « Jus patronatus ex privilegio episcopi (61) concessum, in cujus pacifica possessione exstiterunt prætensi patroni per cXL annos, non prodest; cum enim constet de titulo ex privilegio invalido, centenaria possessio prodesse non potest ob malam fidem. » Sac. cong. Concil., 2 Aprilis 1572; apud Garciam, *De benefic.*, p. V, cap. 9, n. 128.

(4. « Juspatronatus (sic pariter Barbosa) ex privilegio episcopi concessum, in cujus pacifica possessione exstiterunt prætensi

patroni per cXL annos; non prodest, cum enim constet de titulo ex privilegio invalido, centenaria possessio prodesse non potest ob malam fidem. » In *Trident.*, sess. XXV, *De reformat.*, cap. 9, num. 18.

(5. « Possessio immemoralis probata super cultu et veneratione alicujus sancti non canoizati, nec beatificati, non suffragatur ad effectum, quod de illo concedi possit missa, vel officium, sed in specie et in illo loco est probanda immemoralis quoad cultum cum missa et officio. Sacra congreg. Rit., die 20 Novemb. 1628; apud Barbosam, *Summa Apost. decis.* V. *Possess. immemoralis*, n. 3.

POSSESSOR BONÆ ET MALÆ FIDEI.

SUMMARIUM.

1. Possessor bonæ fidei quis dicatur? — 2. Possessor malæ fidei quis dicatur? — 3. Possessor bonæ fidei tempore a jure statuto potest præscribere, et sibi acquirere, et rem possessam, et fructus inde perceptos. — 4. Et quidem res mobiles cum titulo possessor bonæ fidei præscribit, et sibi acquirit triennio, res vero immobiles per longi temporis possessionem, id est inter præsentis decennio, et inter absentes viginti annis. — 5. Possessor autem malæ fidei nullo tempore potest præscribere et acquirere sibi rem possessam, et fructus inde perceptos. — 6. Fructus rei alii sunt naturales, alii industriales, et alii misti, et assignantur omnes. — 7. Alii quartam speciem fructuum addunt, quos *civiles* appellant. — 8. Item fructus alii sunt percipiendi, et adhuc pendentes, et alii jam percepti. — 9. Fructus percipiendi, et adhuc pendentes qui sint? — 10. Fructus percepti qui sint? — 11. Fructus percepti, alii non amplius exstantes, et jam consumpti, et qui sint? — 12. Expensæ, quæ solent fieri a possessore tum bonæ, tum malæ fidei, sunt triplicis generis, scilicet vel necessariae, vel utiles, vel voluptuosæ, et assignantur quæ sint. — 13. Res aliena apud possessorem sive bonæ, sive malæ fidei potest crescere et decrescere dupliciter, scilicet *intrinsece* et *extrinsece*, et assignatur quomodo. — 14. Possessor malæ fidei tenetur restituere rem mala fide possessam, si adhuc exstat, aut si non exstat, quantum ex illa factus est ditior. — 15. Item possessor malæ fidei tenetur restituere etiam omnes fructus naturales ex re aliena perceptos, sive adhuc exstant, sive jam consumpti sint. — 16. Item tenetur restituere, non solum fructus perceptos, sed etiam qui a Domino honeste percipi potuissent. — 17. Possessor malæ fidei non tenetur restituere fructus mere industriales. — 18. Possessor malæ fidei tenetur restituere fructus quoad illam partem, quæ respondet naturæ rei, non autem quoad illam partem, quæ respondet suæ industriæ. — 19. Idem dicendum est de fructibus civilibus. — 20. Item pariter est dicendum de eo, qui mala fide possidens alienum torquem aureum, ipsum elocavit pro pretio. — 21. Possessor malæ fidei potest in restitutione deducere expensas necessarias factas circa rem et fructus. — 22. Item potest in restitutione deducere etiam expensas utiles. — 23. Item potest in restitutione deducere etiam expensas voluptuarias factas in ornatum separabilem a re mala fide

(61) Episcopus non potest ex privilegio facere patronum ecclesiæ alicuique, qui non fundaverit, construxerit vel dotaverit ecclesiam ipsam; cum non nisi summus pontifex, ex *privilegio*, alicui de ecclesia benemerito, vel ob aliam causam, hujusmodi patronatum concedere valeat. Quod etiam intelligit de privilegio post tempora concilii *Trident.*

possessa. — 24. An deducere possit eas, etiam si sine damno rei separari nequeant? — 25. Possessor malæ fidei tenetur restituere rem alienam cum omni suo incremento, tam intrinseco quam extrinseco. — 26. Si res aliena apud possessorem malæ fidei aucta sit augmento intrinseco, debet fieri restitutio secundum optimum statum, quem in manu ejus habuit, quamvis fortasse augmentum illud apud suum dominum habitura non fuisset. — 27. Contra si talis res apud dominum suum manens incrementum multum intrinsecum recepisset, quod de facto apud possessorem malæ fidei non recepit ob suam culpabilem negligentiam, tenetur possessor malæ fidei reddere æstimationem talis augmenti. — 28. Si res aliena apud possessorem malæ fidei aucta sit augmento, seu valore solum extrinseco, debet fieri restitutio secundum valorem majorem, quo ipsi domino valuisset, si ei injuste ablata aut detenta non fuisset. — 29. Item possessor malæ fidei tenetur restituere illum summum valorem, si dominus ex quo tempore currentis talis summi valoris carendo sua re injuste a possessore malæ fidei retenta, debuit emere aliam illo summo valore. — 30. Item tenetur possessor malæ fidei restituere illum summum valorem, quamvis dominus rei non fuisset illam venditurus, nec aliam sibi empturus tempore dicti summi valoris, sed eo tempore ipse consumpsisset vel donasset amico. — 31. Si dominus rei consumpturus vel alienaturus erat rem suam eodem tempore, quo possessor malæ fidei eam consumpsit, tunc possessor malæ fidei tenetur solum restituere tantum, quanti pro eo tunc valebat ipsa res. — 32. Quamvis dominus consumpturus vel alienaturus fuisset rem suam tempore minoris valoris, ante tempus majoris valoris, quo ipsam consumpsit, vel alienavit possessor malæ fidei, adhuc ipse possessor malæ fidei tenetur restituere ipsum totum pretium majus currentis tempore, quo eam consumpsit. — 33. Item quamvis dominus conservaturus fuisset rem suam usque in tempus, quo minus valeret, possessor malæ fidei adhuc tenetur restituere totum pretium, seu illum majorem valorem currentem pro tempore, quo ipse injuste rem consumpsisset, vel alienasset. — 34. Si dubitetur ad quodnam tempus, scilicet majoris vel minoris valoris dominus rem suam fuisset servaturus, nisi a possessore malæ fidei fuisset inique detenta et consumpta, probabilius est restituendum pro ratione dubii secundum iudicium prudentum. — 35.

concesso, et cum *clausula derogatoria* sacrorum canonum, ac præsertim decretorum concilii *Tridentini*; Barbosa, *De officio et potest. episcop.*, allegat. 70, n. 25; cardinal. de Luca, *De jurepatron.*, disc. 11, num. 1; Reiffenst., *De jurepat.*, § 1, n. 12.

Adducitur et solvitur instantia. — 36. Imo possessor malæ fidei nec tenetur credere domino se rem suam fuisse servaturum, seu venditurum tempore majoris valoris, nisi accedant aliæ circumstantiæ, et conjecturæ, quibus certo cognosci possit talis veritas. — 37. Possessor malæ fidei tenetur compensare omne damnum emergens, et lucrum cessans domino ex iniqua detentione rei suæ. — 38. Possessor malæ fidei debet suis expensis restituere rem mala fide possessam in loco, ubi dominus eam haberet, si inique detenta aut destructa non fuisset. — 39. Possessor bonæ fidei tenetur restituere rem bona fide possessam, statim ac cognoscit esse alienam, et quam primum commode fieri potest. — 40. Possessor bonæ fidei tenetur rem bona fide possessam restituere ipsi domino, etiamsi eam non repetat ob ignorantiam vel aliam causam, quæ non denotet implicitam remissionem. — 41. Et probabilis tenetur eam restituere ipsi domino, et non furi, seu alteri possessori malæ fidei, quamvis aliter suum pretium datum pro ea recuperare non possit. — 42. Revera tamen est etiam probabilis contraria opinio. — 43. Nec talis possessor bonæ fidei restituendo talem rem domino potest ab ipso repetere expensum pro ea. — 44. Possessor bonæ fidei incipiens dubitare solum per leves rationes, seu per leves conjecturas, an res sit sua, vel aliena, non tenetur examinare veritatem, sed tuto pergit possidere. — 45. Si autem possessor bonæ fidei incipiat dubitare ob graves et probabiles rationes occurrentes, tenetur omnino inquirere et examinare veritatem, adhibita diligentia humana, ordinaria, majori vel minori, prout res possessa incipiens esse dubia, majoris vel minoris fuerit momenti. — 46. Quod si post factam talem inquisitionem nequeat reperire veritatem, et deponere tale dubium, tunc possessor potest ipsam rem possessam licite et juste retinere, ut suam. — 47. Si, facta debita diligentia, adhuc perseveret possessor bonæ fidei in tali dubio, et interim compareat dominus, tenetur ei restituere rem exstantem; si autem rem jam consumpserit vel alienaverit, et postea compareat dominus, tenetur solum restituere quantum inde factus est ditior. — 48. Unde si quis alius talem rem dubiam a dicto possessore bona fide possessam æque dubitet, vel probabiliter putet esse suam, non potest eam sine iudicis auctoritate auferre; et si auferat, injustum ei damnum infert, et ad integram restitutionem tenetur. — 49. Possessor bonæ fidei, qui, bona fide durante, ita rem alienam consumpsit, ut nihil omnino remanserit, in quo factus sit ditior, nihil restituere tenetur. — 50. Si vero possessor bonæ fidei non ita in totum rem alienam consumpserit, quin remaneat aliquid, in quo factus sit ditior, id restituere tenetur, quam primum advertit sibi provenisse ex re aliena, et non ex sua industria. — 51. Possessor bonæ fidei cognoscens rem esse alienam, non tantum ipsam, sed etiam fructus rei naturales, et mistos, quoad eam partem, quæ respondet naturæ rei, restituere tenetur, solum tamen adhuc exstantes. — 52. Unde, si, bona fide durante, eos consumpsit, vel donavit, vel perdidit, ad nihil tenetur ratione assumptionis, nisi in quantum factus est ditior. — 53. Possessor bonæ

(1. Possessor bonæ fidei dicitur ille, qui detinet rem alienam bona fide, id est nesciens talem rem esse alienam, et probe existimans ejusmodi rem esse suam. *Communis*, per textum in leg. *Possideri* 3, § 21 et 22, et cap. *Si virgo* 5, caus. 34, q. 2, et similibus. (2. Possessor autem malæ fidei econtra dicitur ille, qui detinet rem alienam mala fide, id est certo sciens talem rem esse alienam, et non suam, prout fur detinet rem

fidei non tenetur restituere dictos fructus naturales, sive adhuc exstant, sive eos consumpserit, et ex ipsis factus sit ditior, si eos possedit bona fide per integrum triennium antequam a vero domino una cum fundo repeterentur. — 54. Bonæ fidei possessor semper, etiam sine titulo, facit suos fructus industriales. — 55. Si autem habeat titulum, tunc omnes fructus, etiam naturales, non consumptos, facit suos. — 56. Possessor bonæ fidei, etiam sine titulo, facit suos fructus civiles, quos, facto, provisione seu diligentia sua percipit, eo quod ipse laboravit, et ei solvens liberatur. — 57. Possessor bonæ fidei non tenetur restituere illos fructus ante litem contestatam consumptos si ex eis non sit factus ditior. — 58. Possessor bonæ fidei, re per dominum evicta, tenetur restituere universos fructus post litem contestatam consumptos. — 59. Possessor bonæ fidei tenetur restituere fructus naturales ante litem contestationem consumptos quoad excessum locupletationis, seu in quantum inde factus est locupletior, deductis prius omnibus factis expensis. — 60. Quoad fructus industriales et civiles probabilior, communior et tutior opinio docet, quod possessor bonæ fidei teneatur eos ante litem contestationem consumptos restituere, in quantum ex eis factus est ditior. — 61. Est tamen satis probabilis etiam contraria sententia docens, quod eos restituere non teneatur, quamvis ex eis factus sit ditior. — 62. Possessor partim bonæ, partim malæ fidei, si, bona fide superveniente, consumpsit, tenetur ex re accepta restituere pro tempore bonæ fidei, sed a tempore malæ fidei tenetur etiam ex injusta acceptione ad omnia damna. — 63. Possessor partim bonæ, partim malæ fidei, qui prius mala fide possedit, et consumpsit partem rei mala fide possessæ, et postea cum titulo apparenter justo bona fide consumpsit reliquam; si inde cognoscat, se verum jus non habuisse, tenetur ex injusta acceptione ad restitutionem pro tempore malæ fidei, et a tempore bonæ fidei tenetur tantum ex re accepta. — 64. Qui prius percepit et possedit, mala fide, sed nihil consumpsit, nisi postquam supervenit bona fides, non tenetur restituere, nisi ex re accepta quantum factus est ditior. — 65. Qui bona fide percepit fructus, si supervenit mala fides antequam consumantur, vel quandiu ex illis manet ditior, jam extunc tenetur restituere id totum domino; et si non restituat, tenebitur postea ratione injustæ detentionis ad totum damnum inde vero domino postea secutum. — 66. Successor possessoris malæ fidei, si succedat ut hæres immediatus, et rem ab hoc acceptam consumat etiam bona fide, neque inde factus sit ditior, tenetur adhuc restituere ex injusta acceptione sui antecessoris rem, et fructus, et compensare omnia damna et lucra cessantia ex mala fide antecessoris orta, quantum vires hæreditatis patiuntur. — 67. Et hoc totum verum est probabilius etiam de hæredibus mediatis. — 68. Si successor possessoris malæ fidei succedat ei, non ut hæres, sed alio nomine, v. g. ut legatarius, emptor, et hujusmodi, non tenetur ex injusta acceptione, sed tantum ex re accepta. — 69. Alia ad rem remissive. — 70. Subnect. *addit. ex al. man.* ad n. 82.

furtivam. *Communis*, per text., in cit. cap. *Possideri*, et cit. cap. *Si virgo*, cum similibus.

(3. Possessor bonæ fidei tempore a jure statuto potest præscribere et sibi acquirere, et rem possessam, et fructus inde perceptos. *Communis*, per text. in l. *Bonæ fidei*, § 1, ff. *De acquir. rerum domin.*, in l. *Item veniat*, § *Præter hæredit.*, Instit. *De usucapionibus et longi temporis præscriptionibus in prin-*

cip. cum similibus. (4. Et quidem res mobiles cum titulo possessor bonæ fidei præscribit, et sibi acquiri triennio; res vero immobiles per longi temporis possessionem. Cit. Instit. *De usucapionibus, et longi temporis præscriptionibus*, in princip., ibi: « Jure civili constitutum fuerat, ut qui bona fide ab eo, qui dominus non erat, cum crederet eum dominum esse, rem emerit, vel ex donatione, aliave quavis justa causa acceperit. » Ubi vides, quod fit mentio de bona fide et justo titulo, atque ibidem loquendo de rebus taliter acquisitis atque possessis, subjungitur: « Constitutionem super hoc promulgavimus, qua cautum est, ut res quidem mobiles per triennium, immobiles vero per longi temporis possessionem (id est inter præsentis decennio, interabsentes viginti annis) usucapiantur; » et concordat l. *Cum nostri*, unic. cod. *De usucapione transferenda*. (5. Possessor autem malæ fidei nullo tempore potest præscribere et sibi acquirere rem possessam, et fructus inde perceptos. *Communis*, per text. in cap. *Vigilanti* 5, *De præscriptionibus*, ibi: « Vigilanti studio cavendum est, ne malæ fidei possessores simus in prædiis alienis, quoniam nulla antiquorum dierum possessio juvat aliquem malæ fidei possessorem; » et cap. *Quoniam* 20, eod., ibi: « Quoniam omne quod non est ex fide, peccatum est, synodali iudicio definimus, ut nulla valeat absque bona fide præscriptio, tam canonica quam civilis. » Hinc cap. *Possessor* 2, *Regul. juris* in 6, absolute dicitur, « Possessor malæ fidei ullo tempore non præscribit. » (6. Ut recte percipiatur qualis sit obligatio possessoris, tam bonæ quam malæ fidei, restituendi cum re possessa etiam fructus, advertendum est quod fructus rei, alii sunt naturales, alii industriales et alii misti. Fructus *naturales* sunt illi, quos res ipsa ex natura sua sponte producit, nullo, seu vix ullo humano labore vel industria cooperante, ut sunt fetus animalium, herbæ pratorum, silvæ cæduæ, et hujusmodi. L. *Fructus* 45, *De usuris*. Fructus *industriales* sunt illi, quos sola humana industria profert, et nullo modo natura rei ex se producit, quamvis concurrat ut instrumentum hominis industrii operantis vel negotiantis, ut est stipendium, quod quis accipit, dum ipsemet ad aliquod opus, seu artefactum utitur alieno instrumento, item lucrum, quod quis reportat ex pecunia, vino, frumento, et hujusmodi ad negotiationem positis. L. *Bonæ fidei*, ff. *De acquir. rerum domin.*, l. *Si ejus*, ff. *De rei vindicat.* Fructus *misti* sunt illi, ad quos producendos notabiliter concurrunt tam natura rei, quam industria hominis, uti sunt segetes, uvæ, omnesque fructus serendo et colendo producti, vinum, oleum, caseus, et hujusmodi, quia hæc producit quidem natura rei, et debet industria hominis ad ipsa notabiliter concurrere.

(7. Alii quartam speciem fructuum addunt, quos *fructus civiles* appellant, uti sunt pensiones domorum et navium veteraræ, mercedes, salaria, usuræ, pretia re-

rum elocatarum et hujusmodi, quæ omnia in foro civili habentur veluti fructus; non quia proprie fructus sint, sed quia ad similitudinem fructuum jure civili sunt constituta, ut habetur. L. *Prædiorum* 36, ff. *De usuris*.

(8. Item advertendum est, quod fructus alii sunt percipiendi, et adhuc pendentes, et alii jam percepti. *Communis*. (9. Fructus percipiendi, et adhuc pendentes sunt illi, qui nondum sunt collecti, sed in rebus, e quibus nascuntur, adhuc existunt et pendunt; et tales fundo cedunt, fundumque sequuntur, ac proinde una cum fundo (deductis tamen expensis) restituendi sunt; nam *fructus pendentes pars fundi esse videntur*, ut loquitur textus, in leg. *Fructus pendentes* 45, *De rei vindicat.* (10. Fructus percepti sunt illi, qui jam perfecte collecti sunt, et in horreis vel cellariis jam reconditi. Imo etiam illi, qui industria hominis sunt a solo separati, licet nondum sint in horreis vel cellariis reconditi. Leg. *Sius usufructarius*, ff. *Quibus modis usufructus vel usus amittitur*, ubi expressè dicitur: « Fructum percipi soica, aut feno cæso, aut uva adempta, aut excussa olea, quamvis nondum tritum frumentum, aut oleum factum, vel vindemia coacta sit. »

(11. Fructus percepti, alii sunt adhuc exstantes, et nondum consumpti, et alii non amplius exstantes, et jam consumpti. Fructus adhuc exstantes, et nondum consumpti sunt illi, qui adhuc existunt, et nondum a possessore conversi sunt in suos usus. Fructus non amplius exstantes, et jam consumpti econtra sunt illi, qui non amplius existunt, et jam a possessore conversi sunt in suos usus. *Communis*.

(12. A possessore rei alienæ, tum bonæ, tum malæ fidei, sæpe sæpius fiunt expensæ, vel pro ipsa melioranda, aut pro fructibus ex ea percipiendis. Et tales expensæ possunt esse triplicis generis, scilicet vel necessariæ, vel utiles, vel voluntariæ, et voluptuosæ. Expensæ *necessariæ* sunt illæ, quæ necessario fiunt ad conservat. rei alienæ, quæ sine ipsis, vel omnino periret, vel notabiliter deterior efficeretur, aut nullos, seu non ordinarios fructus afferret, ut reficere domum, agrum vel vineam e tribulis mundare, fruges sub tecto conservare, et hujusmodi. Expensæ *utiles* sunt illæ, quæ fiunt ad rem utiliore reddendam, seu ut plures fructus afferat, quam afferret, si fierent solum expensæ necessariæ, uti esset, v. g. agros et vineas ampliari, extraordinarie meliorare, novas arbores plantare, et hujusmodi. Expensæ *voluntariæ et voluptuosæ* sunt illæ, quæ fiunt tantum ad voluptatem vel ad ornatum, aut ad delicias, ut sunt fontes, viridaria, statuæ, et hujusmodi, quibus licet res reddatur pretiosior et æstimabilior, tamen non ideo affert majores fructus; unde tales expensæ non sunt, nec necessariæ, nec utiles, sed voluntariæ et voluptuosæ.

(13. Res aliena apud possessorem, sive bonæ, sive malæ fidei, potest crescere et

decrecere dupliciter, videlicet, aut *intrinsece*, et in se et secundum suam substantiam, ut si vitulus fiat bos, pullus equinus fiat equus, bos seu equus de macro fiat pinguis, et sic plus valeat; vel econtra de pingui fiat macer, et de juvene robusto, et forti fiat senex et debilis, et sic minus valeat. Aut *extrinsece* quoad solum valorem, ut si modius tritici modo valeat quatuor scutis, deinde ob penuriam vel multitudinem ementium valeat sex seu octo, deinde propter abundantiam vel paucitatem ementium valeat solum quatuor seu quinque. *Communis*.

(14. His notatis et bene perceptis, resolvitur, quod possessor malæ fidei tenetur restituere rem mala fide possessam, si adhuc exstet, aut si non exstet, quantum ex illa factus est ditior. *Communis* ac certa, (15. Item possessor malæ fidei tenetur restituere etiam omnes fructus naturales ex re aliena perceptos, sive adhuc exstent, sive jam consumpti sint. *Communis*, per textum in leg. *Si fundum* 17, cod. *De rei vindicatione*, ibi: « Tam fundum vestrum... quam fructus, quos cum mala fide percepisse fuerit probatum, aditus præses provincie restituere jubebit. » Leg. *Certum est* 22, cod. eod., ibi: « Certum est malæ fidei possessores omnes fructus solere cum ipsa re præstare; » et concordat textus, in § *Si quis a non domino* 45, instit. *De rerum divisione*, ibi: « Qui alienum fundum sciens possederit... cum fundo etiam fructus, licet consumpti sint, cogitur restituere. » (16. Insuper possessor malæ fidei tenetur restituere, non solum perceptos, sed etiam qui a domino honeste percipi potuissent. *Communis*, per textum in leg. *Fructus non modo percepti* 33, *De rei vindicatione*; et l. *Si de possessione* 4, cod. *Unde vi*, ibi: « Reum causam omnem præstare oportet, in qua fructus etiam, quos vetus possessor percipere potuit, non tantum, quos prædo percepit, venire non ambigitur; » et cap. *Gravis* 11, *De restitutione spoliator.*, ubi Papa loquens de restitutione fructuum percipiendorum, clarissime id ipsum insinuat his præcis verbis: « Sed quos (si eis possidere fuisset licitum) possessores veteres percepissent, reddi faciatis eisdem. »

(17. Possessor malæ fidei non tenetur restituere fructus mere industriales. *Communis*. Et ratio est, quia ad eum spectant fructus, cujus est causa fructificans; sed fructus mere industriales non sunt effectus rei alienæ, utpote omnino steriles, ut supponitur, sed solius hominis industrii operantis vel negotiantis: ergo fructus mere industriales ex re aliena non sunt restituendi a possessore malæ fidei, cum isti non sint fructus suæ malæ fidei et iniquitatis, sed solius suæ industriæ: hinc, qui mala fide possidens pecuniam alienam, exponit eam cum lucro ad ludum, ad negotiationem, ad census, etc., non tenetur hoc lucrum restituere, quia pecunia est res de se sterilis, et lucrum inde acquisitum est mere industriale. Si autem dominus pecuniæ, si ipsam

habuisset, et ipsa usus fuisset ad lucrum quærendum, tenebitur quidem possessor malæ fidei compensare lucrum speratum, at non per modum fructus, sed per modum interesse, et lucri cessantis, ut fatentur omnes.

(18. Possessor malæ fidei tenetur restituere fructus mistos quoad illam partem, quæ respondet naturæ, non autem quoad illam partem, quæ respondet suæ industriæ; seu, quod idem est, possessor malæ fidei tenetur restituere fructus mistos, sed detractis expensis, et æstimatione suæ industriæ. *Communis*. Et ratio est, quia fructus rei sequuntur rem, et fructus industriæ sequuntur industriam tanquam suam causam; adeoque cum fructus omni jure spectent ad eum, cujus est causa fructificans, et causa fructificans fructus mistos partim sit natura rei, et partim industria hominis, sunt pro rata concursus dividendi inter dominum rei et possessorem industriam.

(19. Idem per eandem dictam rationem dicendum est de fructibus vocatis, ut supra, civilibus. Si qui enim mala fide possidens alienam navim, domum seu alienum equum, camelum et similia, ea locavit pro pretio, pretium istud spectat ad dominum rei, detractis tamen, si quæ factæ sint a possessore malæ fidei, expensis. *Communis*.

(20. Idem pariter est dicendum de eo, qui mala fide possidens alienum torquem aureum, ipsum elocavit pro pretio; hoc enim pretium restituendum est domino torquis, cum non sit fructus industriæ locantis, quia torques non habet se veluti instrumentum, per quod operetur industria ipsius malæ fidei possessoris, seu veluti domus, quæ elocatur; adeoque sicuti tenetur restituere pretium acceptum pro elocatione domus alienæ mala fide possessæ, ita etiam tenetur restituere pretium acceptum pro elocatione torquis mala fide possessi. *Communis*, teste Sporer, tom. II, tract. 4, cap. 2, sect. 2, n. 78.

(21. Possessor malæ fidei potest in restitutione deducere expensas necessarias factas circa rem et fructus. *Communis*, textu expresso in l. *Domum*, cod. *De rei vindic.* Et ratio est, quia dominus ipse dictas expensas facere debuisset. Tum quia fructus non habent rationem fructus, nisi deductis his expensis, l. 36, § final., ff. *De hæredit. petit.*, adeoque, etc.

(22. Item possessor malæ fidei potest in restitutione deducere etiam expensas utiles. *Communis* cum Sporer, *loc. cit.*, n. 82. Quamvis enim, in l. *Adeo* 7, § *Ex diverso*, ff. *De acquirendo rerum dominio*, possessori malæ fidei negetur actio ad illas repetendas, tamen est lex pœnalis, quæ non obligat in conscientia ante sententiam iudicis; tum quia rigor illius legis mitigatus est per leg. *Plane* 18, *De hæreditatis petitione*, ibi: « Sed benignius est in hujus quoque persona (scilicet malæ fidei) haberi rationem impensarum; non enim debet petitor ex aliena jactura lucrum facere. Plane potest

in eo differentia esse, ut bonæ fidei quidem possessor omnimode impensas deducat, licet res non exstet, in quam fecit, sicut tutor vel curator consequuntur; prædo autem non aliter, quam si res melior sit. » Unde etiam in leg. *Fundus* 51, ff. *Familia herciscundæ*, absolute dicitur: « Nullus casus intervenire potest, qui hoc genus deductionis (scilicet expensarum) impediatur. » Et ratio est, quia tales expensæ cesserunt in commodum et utilitatem domini rei, adeoque, quamvis possessor malæ fidei cum utilitate rem domini gesserit, ex æquitate juris naturalis etiam ipsi compensandæ sunt dictæ utiles expensæ.

(23. Item possessor malæ fidei potest in restitutionem deducere expensas voluntarias seu voluptuarias factas in ornatum separabilem a re mala fide possessa. Quæ enim ab ipsa re sine sui damno separari possunt, ut portæ, fenestræ, statuae, horologia, insignia, et hujusmodi alienis ædibus seu prædiis affixa, licite auferuntur, etiam a possessore malæ fidei, ut omnes concedunt, teste Sporer, *loc. cit.*, num. 85.

(24. Si autem sine damno rei separari nequeant, Molina, Lessius, Sayr., et alii; apud La Croix, lib. III, c. II, num. 22, dicunt, in foro conscientie posse deduci etiam tales expensas voluntarias et voluptuarias factas in dictum ornatum, non separabilem; quia res per illas facta est pretiosior, potestque pluris vendi. Unde videtur iniquum, ut quis ditescat ex damno alterius contra jura in l. *Jure naturæ* 206, ff. *De reg. juris*, ibi: « Jure naturæ æquum est neminem cum alterius detrimento, et injuria fieri locupletiorum, » et in cap. *Locupletari* 48, *De reg. jur.* in 6, ibi: « Locupletari non debet aliquis cum alterius injuria vel jactura. » Sanchez tamen, Layman, Rebelle, Castropal., et alii apud eundem, *ibidem*, tenent, deduci non posse tales expensas voluntarias et voluptuarias factas in ornatum non separabilem, quia dominus injuste cogeretur ornatum illum emere.

* Neque obstat, ut inquit Cuniliati, tract. 9, *De VII Decal. præcepto*, cap. 5, § 6, num. 2, tom. I, pag. 382 seq., quod illa melioramenta voluptuosa reddant rem æstimabiliorem et pluris valuturam, si vendatur a domino; quia in primis iniquus possessor hæc volens fecit, et prævidere poterat, se in restituendo illa esse amissurum; unde ipse voluit esse sui damni causa. Secundo, quia cum hujusmodi melioramenta non raro multas expensas requirant, teneretur dominus contra suam voluntatem subjici notabili bonorum suorum jacturæ, si re esset compensandus, vel pro magna portione emerit rem suam, si solvere pro melioramentis deberet. Tertio, quia per accidens est, quod rem illam melioratam vendere velit, ut utilitatem ex melioramentis reportet: imo evenire potest, quod neque illam vendere, neque locare possit, et interea suis bonis privetur. Proinde non est discedendum ab opinione communiore et probabili-

iori, cum fundamenta adversæ opinionis nil aliud concludere valeant, nisi conveniens esse, ut dominus aliquid remittat iniquo possessori pro dictis melioramentis; quod et nos fatemur: si vero nolit, nihil omnino possessor ille sibi retinere poterit; quippe quod, ut dixi, ipse solus sit sui damni totalis causa. »

(25. Possessor malæ fidei tenetur restituere rem alienam cum omni suo incremento, tam intrinseco quam extrinseco. *Communis*. Et ratio est, quia quando res crescit, suo domino crescit, adeoque cum possessor malæ fidei non sit dominus rei alienæ mala fide possessæ, non potest esse dominus ejus augmenti vel majoris valoris, et consequenter tota res aliena, quomodocunque creverit, est ita restituenda domino vero et proprio. Sic, v. g., si apud possessorem malæ fidei pullus equinus seu vitulus juvenis jam adolevit et crevit, vel impingualus est, si vinea meliorata, si in agro, in viridario multæ aductæ sint plantæ arborum, et hujusmodi. Item si interim pretium rei alienæ, v. g. frumenti, vini, equi, bovis, etc., propter raritatem similium et multitudinem emptorum creverit, quantumcunque creverit, totum spectat ad dominum, ut docent omnes communiter.

(26. Si res aliena apud possessorem malæ fidei aucta sit augmento intrinseco, debet fieri restitutio secundum optimum statum, quem in manu ejus habuit, quamvis fortasse augmentum illud apud suum dominum habitura non fuisset. *Communis*, textu expresso in l. *In re furtiva* 8, *De conditione furtiva*, § 3, ibi: « Si ex causa furtiva res condicatur, cujus temporis æstimatio fiat, quæritur. Placet tamen id tempus spectandum, quo res unquam plurimi fuit, maxime cum deteriorem factam fur dando non liberetur, semper enim moram fur facere videtur. » Sic, v. g. qui furatus vitulum, seu bovem macrum, et postea factum bovem adultum, seu pinguem consumpsit, vendidit, vel sua culpa perire, aut deteriorari permisit, tenetur restituere pretium, vel æstimationem bovis adulti seu pinguis secundum optimum statum, quem talis bos habuit apud ipsum furem, seu possessorem malæ fidei, quamvis fortasse apud suum dominum manens bos ille nunquam accepisset illud augmentum, nec illum dominus deduxisset ad illum optimum statum, sed antea consumpsisset, perdidisset, vendidisset. Et ratio est clara, quia talis bos, quando fuit in illo optimo statu apud possessorem malæ fidei, erat res domini sui, ergo secundum illum optimum statum spectabat ad dominum, cum totum incrementum intrinsecum, et optimus status rei inhærens una cum ipsa re ad dominum spectet, adeoque possessor malæ fidei tenetur restituere pretium, vel æstimationem bovis adulti, seu pinguis secundum illum optimum statum, quem semel talis bos habuit apud ipsum possessorem malæ fidei, quamvis fortasse manens apud suum domi-